

Література

1. Виноградова М.Д. Коллективная познавательная деятельность и воспитание школьников. / М.Д.Виноградова, И.В.Первин. – М.: Просвещение, 1977. – 159 с.
2. Герасимчук І.В. Психолого-педагогічні умови організації групової діяльності курсантів у навчанні іноземної мови): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Герасимчук Ірина Вікторівна. – Хмельниц., 2004. – 216 с.
3. Донцов А.И. Психология коллектива. / А.И.Донцов. – М.: Изд-во МГУ, 1984. – 298 с.
4. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. / Б.Ф.Ломов. – М.: Наука, 1984. – 444 с.
5. Ломов Б.Ф. Проблема общения в психологии (вместо введения) / Б.Ф.Ломов // Проблема общения в психологии. – М.: Наука, 1981. – С. 3-23, 18-19.
6. Общая психология / [под ред. Петровского А.В.] – М.: Просвещение, 1986. – 464 с.
7. Петровский А.В. Вопросы истории и теории психологии / А.В.Петровский // Избранные труды. – М.: Педагогика, 1984. – 271 с.
8. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О.І.Пометун, Л.В.Пироженко – К.: А.С.К., 2003. – 192 с.
9. Cooperative Language Learning: A Teacher's Resource Book / [Carolyn Kesser, editor]. – Prentice Hall Regents, 1992. – 257 p.
10. Johnson D. W. Joining Together: Group Theory and Group Skills / D. W. Johnson, R. T. Johnson. – Allyn & Bacon, 1997. – 290 p.

Анотація

В статті аналізуються психолого-педагогічні аспекти кооперативного навчання як творчої групової діяльності. Розглядається ефективність творчого використання деяких технологій кооперативного навчання.

Аннотация

В статье анализируются психолого-педагогические аспекты кооперативного обучения как творческой групповой деятельности. Рассматривается эффективность творческого использования некоторых технологий кооперативного обучения.

Summary

The article deals with psychological and pedagogical aspects of cooperative learning as a form of creative group work. The effectiveness of creative usage of some cooperative learning techniques is analyzed.

Ключові слова: психолого-педагогічний, кооперативне навчання, творчий, групова діяльність.

Ключевые слова: психолого-педагогический, кооперативное обучение, творческий, групповая деятельность.

Key words: psychological, pedagogical, cooperative learning, group work.

Подано до редакції 15.03.2011.

Рекомендовано до друку докт. пед. наук, доц.Мисечко О.Є.

УДК 378.147.227

© 2011

Баласва К.С.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ «МОЗКОВИЙ ШТУРМ» У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Актуальне завдання сучасної системи вищої освіти, зокрема педагогічної – це підготовка висококваліфікованого фахівця, здатного не тільки передати знання з певної галузі науки, але й творчо мислити, діяти в нестандартних ситуаціях і працювати у колективі заради спільного результату.

Розв'язання зазначеної проблеми потребує пошуку, розробки та впровадження адекватних дидактичних технологій, методів і форм організації навчального процесу у вищому навчальному закладі, які містять достатній потенціал для створення ситуацій творчого розвитку студента. Одним із засобів стимулювання творчого саморозвитку студентів сучасна психолого-педагогічна наука визначає евристичне навчання [3, с. 235].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Дослідженню проблеми розвитку професійної компетентності викладача присвятили свої дослідження, а саме: К.Віаніс-Трофименко, С.Демченко, І.Єрмаков, О.Заблоцька, О.Заславська, І.Зязюн, Н.Лісова, Н.Ничкало, В.Семиченко, Я.Сікора та ін.

Актуальні проблеми використання інтерактивних форм і методів навчання для розвитку професійної компетентності викладачів розглядаються у працях українських і зарубіжних науковців: Л.Вавилової, С.Змеєва, В.Кузьменко, Л.Набоки, Т.Паниної, Е.Полата, О.Пометун, В.Пуцова, Н.Софій, А.Смолкіна, В.Хуторського, С.Щенникова та ін.

Проблема реалізації евристичних ідей досліджувалася В.Андрєєвим, К.Власенко, Ю.Кулюткіним, О.Скафою, А.Хуторським та ін.

Формулювання цілей статті... Метою нашої роботи є узагальнення теоретичних положень проблеми евристичного навчання, а саме вивчення особливостей методу “мозкового штурму” та аналіз особливостей використання цього методу на навчальних заняттях з курсу “Загальна педагогіка” в умовах сучасної вищої школи з студентами – майбутніми вчителями та викладачами.

Виклад основного матеріалу дослідження... Аналіз робіт вищевказаних авторів підтверджує, що в основі евристичного підходу лежить психологія творчого мислення, процедура пошуку, спроба формалізації творчої діяльності.

Поняття евристика походить від грецького слова «*heurisko*» – відшукую, відкриваю [2, с. 536]. Евристичними називають методи розв’язування завдань, які протиставляються формальним методам, що спираються на точні технологічні моделі. Евристики скорочують час розв’язування завдань у порівнянні з методом цілеспрямованого перебору альтернатив. Отримане розв’язання не є найкращим, а відноситься лише до безлічі допустимих [2, с.538].

Як зазначає А.В.Хуторський, відмінність евристичного типу навчання від традиційного полягає у зміні співвідношення між знанням і незнанням. Традиційний орієнтир навчання – переведення незнання у знання: “дати знання”, “набути знання” – ці фрази відображають звичний зміст взаємодії студента та викладача. При евристичному навчанні відбувається “опредмечування” незнання, студенти усвідомлюють процес, що викликав цю ситуацію [4, с. 14].

Евристичне навчання можна було б ототожнити з проблемним навчанням, але існує низка принципових відмінностей, зокрема, необхідно зазначити, що мета проблемного навчання – це засвоєння студентами заданого предметного матеріалу шляхом висунення викладачем спеціальних пізнавальних завдань-проблем [4, с. 17]. Методика проблемного навчання побудована так, що викладач наводить студентів на відоме рішення або дає напрям завдання.

Евристичний підхід до освіти дозволяє розширити можливості проблемного навчання, орієнтує викладача та студента на досягнення невідомого їм результату. Проблемне навчання в загальноприйнятій його формі можна використовувати, як правило, у темах і предметах, де потрібен інтелектуальний підхід. Евристичне навчання найчастіше стосується змісту навчальних дисциплін та відповідної методики його засвоєння, воно визначає методологію освіти і передбачає навчальне цілепокладання, створення студентами власного змісту освіти, рефлексивне опанування ними теоретичних елементів знань.

Об’єктами пошукової діяльності в евристичному навчанні є не тільки проблеми та завдання, але й самі студенти, їх індивідуальний особистісний потенціал, креативні, когнітивні, рефлексивні й інші процедури і види діяльності. У результаті евристичного навчання приводить до зміни (розвитку) не тільки студентів, але й викладачів, яким доводиться організовувати навчальний процес у ситуаціях незнання істини [4, с. 19].

Основним предметом навчальної евристичної діяльності є навчальне завдання – певна сформульована інформаційна система, у якій є інформаційна неузгодженість між її частинами, що викликає потребу в її перетворенні та узгодженні. У навчальному завданні виділяють основні компоненти (форму, структуру і зміст), які несуть певне інформаційне навантаження.

У різних предметних галузях завдання можуть містити специфічні якості, що впливають на їх компонентний склад. Наприклад, педагогічне завдання (проблема) суттєво відрізняється від математичної задачі.

У евристичному навчанні існують спеціальні методи, які класифіковані на: креативні – метод “мозкового штурму”, метод придумування, метод синектики, метод морфологічного ящика, метод інверсії; когнітивні – метод евристичного спостереження, метод гіпотез, метод прогнозування, метод випадковостей, помилок та асоціацій; оргдіяльнісні – метод евристичного дослідження, метод проєктів, метод рецензій, метод самоорганізації навчання [3, с. 321].

Одним з дієвих методів евристичної діяльності є метод “мозкового штурму”, запропонований американським підприємцем А.Осборном, який представляє собою застосування евристичного діалогу Сократа з використанням механізму вільних асоціацій творчого колективу.

Існує кілька різновидів методу “мозкового штурму”: прямий, зворотний, подвійний “мозковий штурм”, “конкуренція ідей” та ін. Розглянемо деякі з них.

Прямий “мозковий штурм” – метод колективного генерування ідей з розв’язання творчого завдання, мета якого – відбір ідей.

Ідеї відбирають спеціалісти-експерти у два етапи. Спочатку відбирають найоригінальніші та найраціональніші ідеї, потім оптимальні з урахуванням завдання і мети його розв’язання.

Зворотний “мозковий штурм” передбачає не генерування нових ідей, а критику існуючих [1, с. 8].

Дивовижна універсальність методів “мозкової атаки” дозволяє за їх допомогою розглядати майже будь-яку проблему чи будь-яке ускладнення в сфері людської діяльності. Це можуть бути також завдання з галузі організації навчально-виховного процесу, сфери викладання та учіння тощо, якщо вони досить просто і ясно сформульовані.

Під час сеансу мозкової атаки відбувається якби ланцюгова реакція ідей, що призводить до інтелектуального вибуху, подібно електричній іскрі при "контакті" з думками інших людей».

Метод базується на наступних психолого-педагогічних закономірностях і відповідних їм принципах.

Перша закономірність і відповідний їй принцип співтворчості у процесі вирішення творчої задачі. Керівник групи, спираючись на демократичний стиль спілкування, заохочуючи фантазію, несподівані асоціації, стимулює зародження оригінальних ідей і виступає як їх співавтор. І чим більше розвинені здібності керівника до співробітництва і співтворчості, тим ефективніше, за інших рівних умов, рішення творчого завдання.

Друга закономірність і відповідний їй принцип довіри творчим силам і здібностям один одного. Всі учасники виступають на рівних: жартом, вдалою реплікою керівник заохочує найменшу ініціативу членів творчої групи.

Третя закономірність і принцип – використання оптимального поєднання інтуїтивного і логічного. В умовах генерування ідей оптимальним є ослаблення активності логічного мислення і всіляке заохочення інтуїції. Цьому значною мірою сприяють і такі правила, як заборона критики, відстрочений логічний і критичний аналіз генерованих ідей.

Метод заснований на наступному психологічному ефекті: у невеликій групі людей (5-8 чоловік) можна створити умови при яких кількість ідей висловлених колективно, – значно перевищує суму ідей, висловлених, за інших умов, кожним індивідуально. Ефект ланцюгової реакції ідей, що призводить до інтелектуального вибуху (осяєння).

Мета методу: стимулювати всіх учасників обговорення до швидкого генерування великої кількості ідей.

Прийом: поділ процесу рішення на дві частини: генерації ідей та обговорення ідей.

Умови: відсутність будь-якої критики під час генерації ідей. Доброзичливість, взаємна підтримка.

Додатковий ефект – боротьба з авторитарністю [5, с. 170].

Можна визначити послідовність організації та проведення семінарського заняття з курсу "Педагогіка" за допомогою методу мозкового штурму на тему "Форми і засоби самоосвіти та саморозвитку особистості".

1-й етап – формування малих груп, оптимальних за чисельністю та психологічної сумісності;

2-й етап – організація роботи групи (створення групи аналізу проблемної ситуації, формування вихідної творчої задачі в загальному вигляді, повідомлення всім учасникам діалогу завдання);

3-й етап – генерування ідей за правилами прямої колективної "мозкової атаки" (особлива увага звертається на створення творчої, невимушеної атмосфери);

4-й етап – систематизація і класифікація ідей. Вивчаються ознаки, за якими можна об'єднати ідеї і, згідно з цими ознаками, ідеї класифікуються в групи. Складається перелік ідей, що виражають загальні принципи, підходи до виконання творчого завдання;

5-й етап – аналіз та рефлексія спільної діяльності, тобто оцінка ідей на реалізованість. "Мозкова атака" на цьому етапі спрямована тільки на всебічний розгляд можливих перешкод до реалізації висунутих ідей;

6-й етап – оцінка критичних зауважень, висловлених під час попереднього етапу і складання остаточного списку практично використовуваних ідей. До списку вносяться тільки ті ідеї, які не були відкинуті внаслідок критичних зауважень, а також висунуті контрідії.

Приклад роботи групи

1-й етап – формування малих груп (2 хвилини);

Середня академічна група містить близько 15-20 студентів. Оптимальна група для роботи від 7 до 13 чоловік, тому учасників діалогу можна поділити на 2 підгрупи:

1 підгрупа працює над темою "Форми і засоби самоосвіти особистості";

2 підгрупа працює над темою «Форми і засоби саморозвитку особистості».

2-й етап – організація роботи групи (3 хвилини);

Визначення ведучого і розподіл інших ролей учасників залежно від поставленої проблеми і обраного способу проведення штурму. Серед обов'язків учасників групи виділяють:

- відсутність будь-якої критики з боку учасників діалогу;
- у кожній команді обирається "фіксатор ідей" – людина, що буде записувати надані пропозиції.

Керівник ознайомлює з правилами роботи групи:

- будь-яка ідея може бути висловленою, і має бути зафіксованою, навіть якщо вона здається абсурдною, фантастичною і недоречною;

- ідеї слід висловлювати стисло і швидко, не обґрунтовуючи;
- за один раз кожен учасник може висунути тільки одну ідею;
- висунуті ідеї не можна коментувати, критикувати, оцінювати і обговорювати;
- висловлені ідеї обов'язково можна доповнювати і розвивати.

3-й етап – генерування ідей (15 хвилин).

Успіх і результативність мозкової атаки в дуже великій мірі залежить від викладача або найактивніших зі студентів, які здійснюють оперативне управління мозковою атакою. Провідним найчастіше буває викладач даної

дисципліни. Він повинен керуватися правилами для учасників мозкової атаки та підтримувати невимушену обстановку й почуття гумору. Крім того, чітко і емоційно викладати формулювання завдання, як в спеціальному, так і в загальнодоступному викладі. При цьому змушує учасників сприймати завдання як свою головну проблему.

Також треба вміти забезпечити: дотримання учасниками всіх правил поведінки мозкової атаки, не користуючись при цьому наказами та критичними зауваженнями; безперервність висловлювання ідей; заповнення паузи заохочувальними репліками. Обговорення не повинно відбуватися в дуже вузькому і занадто практичному напрямку. Ідеї або репліки активних учасників розширюють сферу пошуку. Керівник сесії повинен вміло спрямовувати хід дискусії, вдало ставити стимулюючі питання, здійснювати підказки, використовувати жарти, репліки.

Серед стимулюючих запитань можна запропонувати:

- Для того щоб дізнатися щось нове, я відвідаю...?

Підказки можуть мати такий вигляд:

- Для того, щоб здобути якусь професійну (наукову) інформацію я читаю матеріали наукових конференцій.

4-й етап – систематизація і класифікація ідей (10 хвилин).

Учасникам пропонується розподілити отримані ідеї (у даному випадку форми та засоби) за певними ознаками: чисельність, місце проведення та ін.

5-й етап – аналіз та рефлексія спільної діяльності (15 хвилин).

Робота може проводитися за двома сценаріями:

1. Аналіз відбувається спочатку по-групах, а потім отримані результати об'єднуються, після узгодження у двох групах, в одну таблицю, презентацію або висновок;

2. Аналіз відбувається відразу з представниками усіх груп та спільними зусиллями робиться узагальнені результати.

6-й етап – підсумок роботи (15 хвилин).

Доповідь членів груп за отриманими результатами.

На цьому етапі керівник підсумовує роботу кожної групи та узагальнює отримані результати.

Висновки... Впровадження спеціальних евристичних методів навчання педагогічним дисциплінам сприяє формуванню в майбутніх вчителів початкової ланки освіти усвідомленої потреби у самостійному прагненні до професіоналізму, розвитку механізму самоорганізації розумової діяльності, створенню умов для самостійного набування знань, навичок та умінь, їх застосування на практиці, що є важливим в умовах сучасних тенденцій розвитку європейської освіти.

Наступні дослідження плануються у напрямі ефективного використання методу «мозкового штурму» в практичній діяльності викладачів ВНЗ.

Література

1. Дяченко Т.О. Впровадження тренінгів управління персоналом – потреби сьогодення проблеми підвищення ефективності інфраструктури // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: Зб.наук. праць.– К.: НАУ, 2009. – Вип. 22. – С. 6-13.
2. Скафа Е.И. Эвристическое обучение математике: теория, методика, технология : монография / Е.И.Скафа. – Донецк : Изд-во ДонНУ, 2004. – 439 с.
3. Хуторской А.В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А.В.Хуторской. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.
4. Хуторской, А.В. Развитие одаренности школьников.Методика продуктивного обучения : пособие для учителя / А.В.Хуторской. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 320 с.
5. Чернилевский, Д.В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб. пособие для вузов / Д.В.Чернилевский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

Анотація

У статті розглядається проблема використання методу «мозкового штурму» у формуванні професійної творчості в майбутніх вчителів початкових класів. Проаналізовано особливості застосування методу під час викладання педагогічних дисциплін, зокрема під час викладання курсу «Загальні основи педагогіки».

Аннотация

В статье рассматривается проблема использования метода «мозгового штурма» в формировании профессионального творчества у будущих учителей начальных классов. Проанализирована особенность применения метода во время преподавания педагогической дисциплины, в частности во время преподавания курса «Общая основа педагогики».

Summary

In the article the problem of the use of method of «cerebral assault» is examined in forming of professional creation for the future teachers of initial classes. The features of application of method are analysed during teaching of pedagogical disciplines, in particular during teaching of course «General bases of pedagogics».

Ключові слова: евристика, евристичний підхід, евристичне навчання, спеціальні методи, метод “мозгового штурму”.

Ключевые слова: эвристика, эвристический подход, эвристическая учеба, специальные методы, метод «мозгового штурма»

Key words: heuristic, heuristic approach, heuristic studies, special methods, method of «cerebral assault»

Подано до редакції 15.03.2011

Рекомендовано до друку канд. пед. наук, доц. Комісарик М.І.

УДК 378.147: 908

© 2011

Бондаренко О.В.

ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ СПРЯМОВАНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... У ряді нормативних документів, які визначають стратегію функціонування освіти, зокрема в Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”) та “Концепції національного виховання” зазначається, що український народ вступив у нову епоху свого історичного розвитку, яка характеризується інтеграцією та глобалізацією світових соціальних, економічних і культурних процесів.

Під час інтегрування вітчизняної освіти в міжнародний освітній простір, важливо зберегти її національний характер, сприяти збереженню культурної спадщини, вихованню національної гордості, формуванню в учнів національної самосвідомості, через любов до рідного краю, патріотизм без яких неможливий розвиток жодної нації. У зв'язку з цим важливого значення набуває краєзнавча підготовка студентів і формування в них спрямованості на організацію краєзнавчої роботи з учнями. Для цього необхідна цілеспрямована й систематична робота не лише в процесі аудиторних занять, але й у ході педагогічної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Деякі аспекти досліджуваної проблеми знайшли висвітлення у працях багатьох вчених. Так, проблема формування професійної спрямованості була предметом досліджень таких науковців, як Л.Ахметзянова, Н.Кузьміна, А.Маркова, А.Реан, В.Сластьонін. Змісту і організації педагогічної практики студентів педагогічного вищого навчального закладу присвячені праці О.Абдуліної, Л.Булатової, Н.Загрязкіної, Н.Кічук, О.Щербакова. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики досліджувалися М.Козієм. Методичні рекомендації щодо підвищення ефективності педагогічної практики розроблені І.Морозом, О.Ярошенко, А.Протасовою, Г.Шулдиком.

Між тим, аналіз наукових досліджень дає змогу говорити не лише про суттєві досягнення в осмисленні змісту та організації педагогічної практики студентів, але й про певні прогалини, що стосуються деяких важливих її аспектів. Так, формування саме краєзнавчої спрямованості майбутніх учителів під час педагогічної практики, не знайшло всебічного висвітлення в науковій літературі.

Формулювання цілей статті... З огляду на вищесказане, метою даної статті є розкриття потенційних можливостей педагогічної практики у формуванні краєзнавчої спрямованості майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Педагогічна категорія “практика” походить від грецького слова “праксіс”, що в перекладі означає діяння, активність, діяльність.

У психології практика найчастіше визначається як матеріальна, чуттєво-предметна, цілепокладальна діяльність людини, що містить у собі засвоєння та перетворення соціальних об'єктів і складає загальну основу, рушійну силу людського суспільства й пізнання [4].

У філософському енциклопедичному словнику педагогічна практика студентів визначається як спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів [5]. Подібною є думка С.Гончаренка, який відмічає, що педагогічна практика студентів – це спосіб вивчення навчально-виховного процесу на основі безпосередньої участі в ньому практикантів, мета якої – виробити в них уміння й навички, необхідні в майбутній професійній діяльності, закріпити теоретичні знання, застосувати їх на педагогічній практиці [1].

Аналогічний підхід до визначення педагогічної практики знаходимо в праці І.Харламова [6, с. 72-78], який дотримується думки, що педагогічна практика – це складова психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів, у процесі якої вони оволодівають необхідними вміннями та навичками.

Отже, як педагогічна категорія, практика є складовою частиною навчально-виховного процесу, мета якої – навчити студентів творчо застосовувати в педагогічній діяльності науково-теоретичні знання й практичні навички,